

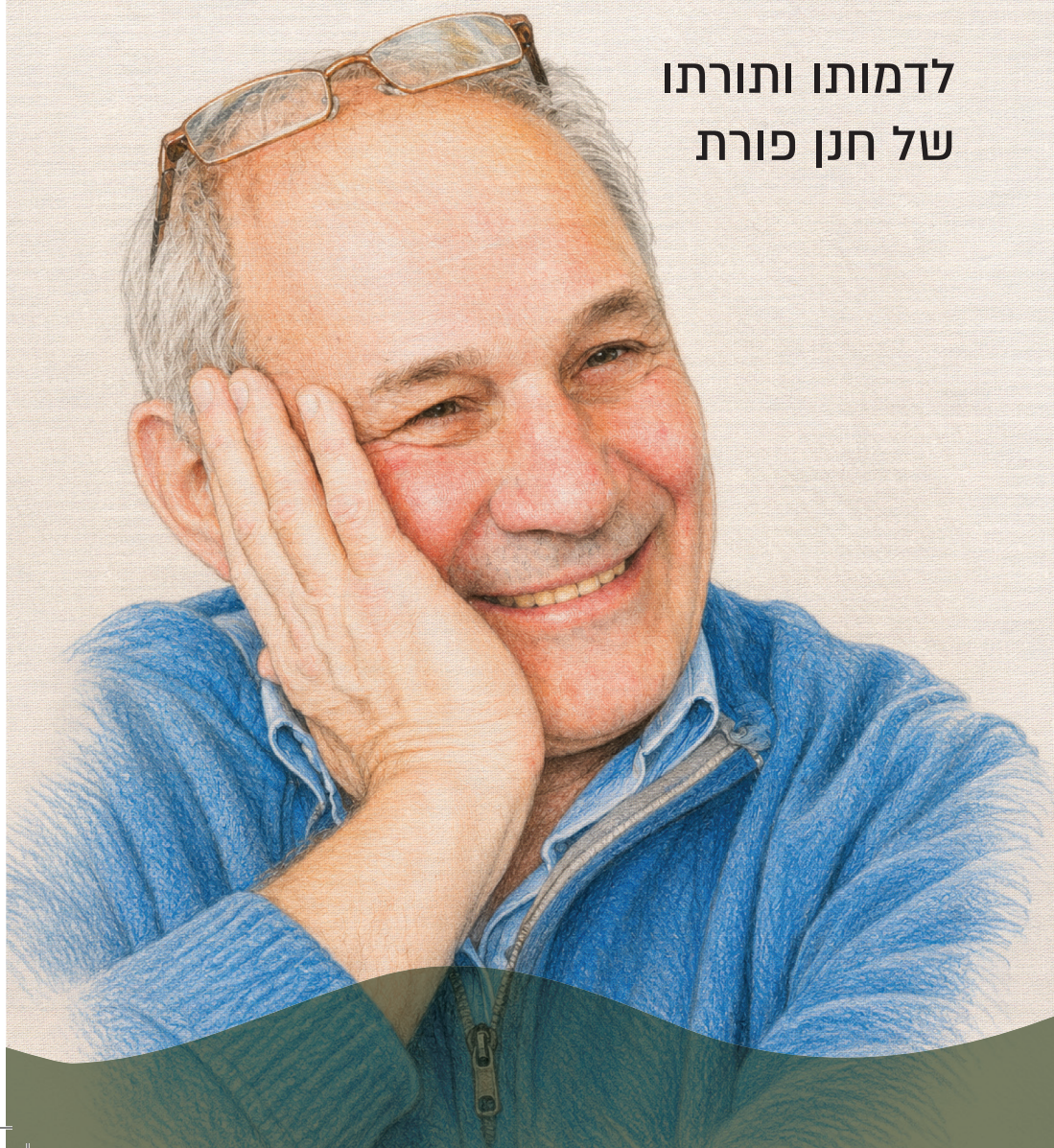
מַעֲט מִן הַטּוֹב

לדמותו ותורתו
של חנן פורת

יסודות
תורה ודמוקרטיה
מתחברים ביסודות

המכללה האקדמית
הרצוג

מַעַט מִן הַטּוֹב

לדמותו ותורתו של חנן כורת

ליקוט ועריכה: הרב יובל אהלי
עיצוב: עבריה שטאובר
מנכ"ל יסודות: שלום וייל
זכויות הליקוט והעריכה שמורות לעמותת יסודות
התמונות הינן באדיבות המשפחה והזכויות שמורות

תוכן עניינים

4..... פתיחה

מכתבי ברכה

6..... ראש מנהל החמ"ד | הרב יוני סמואל

7..... נשיא מכללת הרצוג ויו"ר יסודות | פרופ' אבישלוֹם וסטרייך

8..... מנכ"ל יסודות | שלום וייל

10..... סיפור חייו

12..... אבא של שבת | אמיתי פורת

מעט מתורתו

18..... דמוקרטיה, שלטון החוק והכרעת הרוב

20..... מדינה יהודית וציונית

24..... צדק חברתי, מוסר ואחריות הדדית

28..... ממלכתיות ואחדות העם

33..... למורה הדרך - לדמותו החינוכית של חנן פורת | הרב איתמר חייקין

פתיחה

**"אם תוכלו לזכור אותי במשהו, תזכרו אותי בדבר אחד –
שרציתי להיות טוב. מה צריך לומר יותר?"**

אנחנו נרגשים להגיש לך את המקראה **"מעט מן הטוב"**, המבקשת לפתוח צוהר וליצור מכש חי ופועם עם דמותו החד פעמית, העמוקה, הסוערת ומעוררת ההשראה של חנן פורת ז"ל.

זוהי השנה השלישית בה ארגון 'יסודות' זוכה להיות שותף במיזם "דמויות המופת" השנתי של מינהל החינוך הממלכתי דתי. לאחר שבשנתיים האחרונות זכינו להעמיק ולפסוע לאורם של הרב והרבנית הרצוג זצ"ל ושל רבי יוסף משאש זצ"ל, השנה אנו נקראים לצאת למסע בעקבותיו של חלוץ, לוחם, מחנך, מנהיג ואיש שירה – חנן פורת.

לאורך כל חייו פעל חנן מתוך תודעה עמוקה ויוקדת של "היום לעשותם". עבורו, האמונה והתורה לא היו הגות ערטילאית המתרחשת בין כתלי בית המדרש בלבד, אלא קריאה מתמדת ודחופה לפעולה ממשית בשדה החיים הלאומי והחברתי של מדינת ישראל. הוא הצליח לחבר, בדרכו המיוחדת ובסגנון בלתי מתפשר, בין קצוות שנראו לרבים מנוגדים: בין המאבק החלוצי על יישובה ובניינה של הארץ לבין מחויבות עמוקה לצדק חברתי ולדאגה לחלש, בין ממלכתיות ושותפות עמוקה עם כל חלקי העם לבין עמידה עיקשת על עקרונות, ובין הלכה חמורה ורציונלית לבין עולמות פיוטיים של רגש, שירה וניגון דבקות.

בפתח המקראה נפגוש פן מורכב ומרתק במיוחד באישיותו של חנן: המתח המתמיד, המכרה והמשלים שבין הדמות הלאומית ציבורית זו שנתנה את כל

כולה לכלל, ללא פנאי ובמסירות נפש, ובין הדמות הפרטית, המשפחתית והחמה. פרק זה שנכתב ע"י אמיתי בנו של חנן יסייע לנו להבין שגדולתו הציבורית של חנן לא צמחה במנותק מביתו, אלא ניזונה והושלמה מתוך חום, פשטות ועדינות אנושית עמוקה שאפיינו את עולמו האישי.

מקראה זו מביאה אל שולחן הלימוד את תורתו והגותו של חנן במגוון נושאים: דמוקרטיה ושלטון החוק, יישוב הארץ ומשמעותה של ריבונות, צדק חברתי, מוסר ואחריות הדדית. לצד המקורות התורניים וההגותיים, שילבנו בחוברת הצעות לפיתוח פדגוגי ולדיון חינוכי בכיתות ובקבוצות הלימוד בעקבות סיפורי חייו של חנן. אנו תפילה כי לימוד זה לא יישאר רק בגדר קריאה והעמקה אינטלקטואלית, אלא יהפוך עבור הלומדים והלומדות למקור של השראה לעשייה, לחיפוש הטוב, לדיאלוג מכבד וללקיחת אחריות על דמותה הרוחנית והמוסרית של מדינתנו.

בברכת לימוד מרומם ומאיר,

ארגון 'יסודות'

מעט לפני פרסום שמו של חנן פורת כדמות החמ"ד בשנה"ל תשפ"ז, ביקשתי מהצוות להקפיד לקרוא לחנן, הרב חנן פורת, שהרי מדובר על תלמיד חכם ארץ ישראלי מובהק, שמעבר להיותו מסילת ישרים מהלך, ומעבר לבקיאותו העצומה בתנ"ך, בתלמוד, במדרשים, בדיוק המילים והגרסאות ברמב"ם, ובראשונים נוספים, העביר שיעורים והעמיד תלמידים הרבה, איש עשיה ובונה ההתיישבות, עסק בעליה ובעולים, בבניית ישיבות וחיזוק הביטחון והחוסן הלאומי, נודע בשערים מחד ומאידך חבר קיבוץ העובד במחסן ובמשק... ובכל תנועותיו ולכל מהלכיו יצא מתוך בית המדרש, הכניס את בית המדרש לתוך עיסוקו ומעיסוקו חזר לבית המדרש. אך מיד לאחר החלטתנו זו, פנתה אלינו רחל, אשתו, והזכירה לנו כי לחנן, קראו בחייו חנן. וגם לאחר פטירתו הזכירו הרבנים אלישיב קנוהל והרב חיים דרוקמן זצ"ל כי אחת ממעלותיו של האדם הגדול הזה היה שמו. והוסיפו את דברי התוספתא (עדויות ג/ד). "גדול מרבן שמו" - יש מי שתוספת לשמו רק מורידה מגדולתו זה לכשעצמו לימוד עבורנו ועבור תלמידינו - על הכבוד לו זוכה מי שבורח מהכבוד, שמו הטוב של האדם הוא הוא כבודו.

מאחל שנדע כולנו לנצל את ההזדמנות ללמוד וללמד מתורתו, מדרכיו מאישיותו ומפעליו הרבים, לימוד מתלמיד חכם ארץ ישראלי, שמתוך תורתו השלימה ומתוך מחויבותו התורנית, בוחר להיות שותף במערכות המדינה המגוונות.

יוני סמואל

ראש מנהל החמ"ד

תמוז תשפ"ו

כנער ומתבגר בשנות ה-90 זכיתי לקבל מעט מן האור מדמותו של חנן פורת. דמותו ואישיותו ליוו אותנו, הדור הצעיר, בעולם ובחברה מלאי שאלות ואתגרים והאירו את הדרך. באירועים שונים ומעל גבי האתר, שמעתי את קולו הצלול והבהיר של חנן, הנושא על דגלו ערכים של תורה, ארץ ישראל, עם ישראל, מדינת ישראל ואהבת האדם – והדברים נחרתו בליבי.

דומני, שחנן פורת הציב, לצד עולם הערכים העשיר והנחרץ, גם תביעה מהאדם: דרישה מהאדם להיות אדם. אדגים דוגמא קצרה: בשיעורו על קין והבל (פורסם בספרו: תנ"ך שבעל פה, הוצאת מכללת הרצוג – תבונות וידעות אחרונות) הציג חנן את מדרש חז"ל על דברי קין: "הִשְׁמַר אֶחָי אֲנִי" (בראשית ד, ט) ובאר בלשונו היפה: במדרש זה מובאות הטענות של כל הגנבים, הרוצחים והאנסים, המאשימים בפשעיהם את ריבון העולמים כמו גם את כל העולם כולו, חוץ מאת עצמם. עד כמה הדבר רלוונטי לכל הסוגיות שאנו עומדים בפניהם!

אך כמובן, לא ניתן להישאר עם השאלה. התשובה, קובע חנן פורת (בהמשך ובהרחבה לניתוחה של נחמה ליבוביץ'), היא ברעיון הבחירה החופשית: יש לאדם בחירה חופשית, וממילא גם אחריות על ההשלכות של מעשיו. צלם הא-לוהים של האדם הוא הבחירה החופשית שלו. כמו שלקדוש ברוך הוא היתה בחירה מלאה כשהוא ברא את העולם – כך לאדם יש בחירה חופשית.

דברים נוקבים אלו הם מסר עבורנו, שומעי לקחו ולומדי תורתו של חנן פורת: אמונה עמוקה בערכים ובדרך, ולצידה נכונות לשאול שאלות, אך מעל לכל: אמונה בבחירה החופשית של האדם, הכרה באחריותו למעשיו ודרישה נוקבת לבחור בטוב. זכינו ודמותו של חנן פורת נבחרה ללוות את החמ"ד בשנה הקרובה, ובחלקו של ארגון "יסודות" נפלה הזכות להוציא לאור את החוברת שלפניכם. באמצעותה, בע"ה, נבקש להאיר את דרכו ודמותו המיוחדת של חנן פורת כאיש תורה, כמנהיג ציבור, כאוהב ארץ ישראל – וכאדם.

בברכה נאמנה,

אבישלום וסטרייך

אלון שבות – תמוז תשפ"ו

מסורת אחוזה בידינו בארגון 'יסודות', ללמוד ולהכיר לעומק את השקפתם של דמויות המופת של החמ"ד, ובפרט בנושאי תורה ודמוקרטיה, החיבור שבין תורה למדינה, והאחריות המשותפת לחברה ולעולם.

מינהל החינוך הדתי בחר בחירה מבריקה וטבעית ברב חנן פורת זצ"ל לדמות החמ"ד לשנת הלימודים תשפ"ז, ואנו שמחים להביא למורה, למחנך ולמדריך בשטח מתורתו, הגותו והנהגתו המרתקת של הרב.

בנימה אישית, לפני שנים רבות זכיתי ללמוד אצל הרב חנן פורת, והשיעור עסק בסוגיית המקדש וקדושת ירושלים. כידוע, חנן (כך דרש שכולם יקראו לו, ללא תארים או גינוני כבוד) היה איש הגות ואיש מעשה בעת ובעונה אחת. עשייתו העצומה בהתיישבות, בחקיקה ובתחומים חברתיים רבים הייתה מרשימה ביותר, והוא לא הותיר אבן בתוך המרחב הציבורי והלאומי שלא פעל בה מתוך תחושת שליחות עמוקה.

אשר על כן, במהלך השיעור קם אחד החברים וקרא בהתרגשות: "חנן, מספיק ללמוד על המקדש, חייבים ללכת ולהקים אותו כאן ועכשיו!"

חנן התבונן בו בעיניים קורצות ובחיוך שובב ואופייני, ואמר לו ולכולנו: "אפילו לדורות הראשונים לקח 480 שנה לצאת ממצרים, להיכנס לארץ, לרשת אותה

סיפור חייו

ולהקים בה את מקדש שלמה. אם נצליח לעשות זאת מהר יותר, הרי זה דבר גדול ומפלאי הגאולה. אך עד אז – התהליכים מתקדמים 'קמעא קמעא...'. יש לפעול רבות, אך תמיד מתוך חיבור למציאות הקיימת, יחד עם שאר חלקי עם ישראל, ותוך התחשבות עמוקה באומות העולם ובמערכת הבינלאומית".

עוד אמר לנו חנן, כי עם ישראל הביא לעולם את בשורת התורה הגדולה, ומתוכה מצמיח גם את בשורת החירות והדמוקרטיה. "עד כדי כך?", שאלנו אותו בפליאה. "כן", השיב, "עד כדי כך. המבנה הדמוקרטי ומחויבותו לכבוד האדם ולשוויון מהותי, ינוקים ישירות מארון הספרים היהודי ומערכי המוסר של תורתנו; הם ביטוי מודרני של תפיסת צלם אלוהים שבאדם – המיועדת לבאי עולם כולם".

חנן, איש הספר והעשייה, לימד את כולנו שיעור עמוק על השקפה, סבלנות והתמדה: תמיד ללמוד ולהעמיק בתורה כדי לגבש השקפת עולם רחבה; להיות סבלניים כלפי תהליכים היסטוריים הגדולים מכולנו; ולהתמיד ללא הרף בעשייה ובקידום מהלכים בשטח. זהו המיזוג המופלא של "בעתה אחישנה" – לפעול מתוך הקשבה לקצב המציאות, אך בריצה מתמדת קדימה.

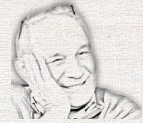
יהי רצון שהדברים הללו יהיו לעילוי נשמתו הטהורה, ויעוררו נחת רוח ושעשוע לפני כיסא הכבוד, תוך שהם ממשיכים להוות מגדלור חינוכי וערכי עבורנו – תלמידיו, מוקיריו ולומדי דרכו.

שלום וייל

מנכ"ל

ארגון יסודות

סיפור חייו

חנן פורת (1943–2011) נולד בכפר פינס בשם חנן שפיצר. כשהיה בן כחצי שנה עבר עם הוריו לקיבוץ כפר עציון, ובמהלך מלחמת העצמאות פונה משם יחד עם ילדי היישוב, בעוד רבים ממגיני הקיבוץ נהרגו. חוויות הפינוי והזיקה למקום ליוו אותו לאורך חייו והיו מרכיב מרכזי בפעילותו בהמשך.

את לימודיו התיכוניים עשה בישיבה התיכונית כפר הרא"ה, ולאחר מכן למד בישיבת כרם ביבנה ובישיבת מרכז הרב בירושלים. בישיבת מרכז הרב היה מתלמידיו של הרב צבי יהודה הכהן קוק, שהשפעתו ניכרת בתפיסתו הרעיונית. בהמשך הוסמך לרבנות.

פורת שירת בצה"ל בחטיבת הצנחנים, והשתתף בלחימה בירושלים במלחמת ששת הימים בשנת 1967. לאחר המלחמה היה בין הפעילים המרכזיים שעסקו בחידוש ההתיישבות היהודית בגוש עציון, יוזמה שהובילה להקמת היישוב מחדש. הוא נמנה גם עם מייסדי ישיבת הר עציון באלון שבות, והיה שותף להזמנת הרב יהודה עמיטל לעמוד בראשה. במלחמת יום הכיפורים בשנת 1973 נפצע קשה בתעלת סואץ מפגיעת כגז מרגמה.

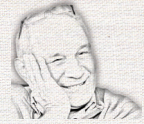
לאחר המלחמה היה ממקימי תנועת גוש אמונים, שעסקה בקידום ההתיישבות ביהודה ושומרון. פעילותו במסגרת זו הפכה אותו לאחת הדמויות המזוהות עם המפעל ההתיישבותי. במקביל לפעילותו הציבורית עסק גם בהוראה ובחינוך במסגרות שונות.

בשנת 1979 היה שותף להקמת מפלגת "התחיה", ובשנת 1981 נבחר לכנסת העשירית מטעמה. בשנת 1984 פרש מהכנסת, אך שב אליה בשנת 1988 כחבר

הכנסת מטעם המכ"ל, וכיהן בה ברציפות עד שנת 1999. במהלך כהונתו היה, בין היתר, יושב ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת ה-14 (1998–1999). במסגרת עבודתו הפרלמנטרית היה שותף לקידום חקיקה בתחומים שונים, בהם חוק יום ירושלים, החוק למניעת התעללות בקטינים וחסרי ישע, וחוק "לא תעמוד על דם רעך". פעילותו בכנסת שילבה עיסוק בנושאים לאומיים לצד נושאים חברתיים. בשנות ה-90 המאוחרות הצטרף למפלגת תקומה, שהייתה חלק מהאיחוד הלאומי, ובשנת 1999 פרש מהכנסת. לאחר פרישתו מהחיים הפוליטיים חזר לעסוק בעיקר בהוראה ובהגות. הוא לימד במכללת הרצוג, בישיבת בית אורות ובישיבת ברכת משה במעלה אדומים, והמשיך להיות מעורב בפעילות ציבורית. פורת ערך את העלון השבועי "מעט מן האור", שבו פרסם טורים קבועים על פרשת השבוע. בטוריו שילב בין מקורות תורניים לבין שירה עברית והתייחסות לסוגיות עכשוויות. חלק מטוריו קובצו לספרים, לצד ספרים נוספים שכתב, בהם "את ענת אנכי מבקש" ו"מעט מן האור". במקביל לפעילותו ההגותית והחינוכית היה מעורב גם ביוזמות חברתיות, ובהן הקמת עמותת "אורות חסד", שפעלה לסיוע לנזקקים. בשנותיו האחרונות המשיך ללמד, לכתוב ולהרצות במסגרות שונות. בשנת 2010 חלה במחלת הסרטן, ונפטר ב-4 באוקטובר 2011, בגיל 67. הוא נקבר בבית העלמין בכפר עציון.

אבא של שבת | אמיתי פורת

בחסד ה' ושלוחיו עלי אדמות, זכינו שאבא שלנו, חנן פורת, נבחר כדמות החמ"ד לשנת תשפ"ז, ונתקיים באבא ובנו הכתוב "בְּרוּךְ הוּא לֵה' אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים". זכינו כמשפחה לחיות עם אבא שממנו למדנו תורה ואמונה, חסד, גבורה ועבודת המידות והכל בתוך החיים עצמם.

על שולחן העבודה הקטן שלו בבית, ניצבו דרך קבע פסוקי תהילים:
 "מִזְמוֹר לְדָוִד ה' מִי יָגוּר בְּאֶהֱלֶךְ מִי יִשְׁכֵּן בְּהַר קֹדֶשׁ.
 הוֹלֵךְ תָּמִים וּפָעַל צֶדֶק וְדִבֵּר אֱמֶת בְּלִבּוֹ.
 לֹא רָגַל עַל לִשְׁנוֹ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחָרְפָה לֹא נָשָׂא עַל קֶרְבוֹ.
 נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֵת יִרְאֵי ה' יִכְבֵּד נִשְׁבַּע לְהִרְעֵה וְלֹא יָמַר.
 כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנִשְׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקַח עָשָׂה אֱלֹה לֹא יִמוּט לְעוֹלָם".
 ולצידם עמדו על אותו השולחן, דברי הרמב"ם בהלכות דעות, גם הם כעין מזמור:
 "אֲסוּר לֵאמֹר לְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדִבְרֵי חִלְקוֹת וּפְתוּי.
 וְלֹא תִהְיֶה אַחַת בִּפְהַ וְאַחַת בְּלֵב, אֲלֵא תוֹכוֹ כְּכֻרוֹ;
 וְהַעֲנִין שְׂבִלָב, הוּא הַדִּבֵּר שְׂבִפָה.
 וְאֲסוּר לִגְנוֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֲפִלּוּ דַּעַת הַגּוֹי"

אחד הדברים שהיה אבא חוזר עליהם, הוא ערכם של "החיים כמשל". היינו שאת הנמשל ברומו של עולם, ומה שבמעמקים, מה שמעבר לכאן ולעכשיו, ניתן להבין דווקא מתוך המשל הגדול מכולם שהוא התבוננות בחיים עצמם. לכן עניין מרכזי במפעל של אבא היה החיבור העמוק שבין התורה, האמונה

והאמת לבין העולם והחיים, וכדברי הכתוב: "וְהָיָה אֱלֹהִים אִמָּתְךָ, הוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמִלֶּךְ עוֹלָם". (ירמיה י', י')

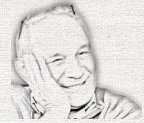
משהו מ'החיים כמשל', חיי המשפחה עם אבא שלנו, ביטאה אחותנו אפרת, בדברים שכתבה לאבא, לכבוד יום ההולדת ה- 60 שלו:

'אבא! אהוב שלי!...

אנחנו לא יודעים כמה אנשים הם מכירים את הינועיקה המשפחתית המשוגעת שלנו, מה רוב השנים אתה היית עסוק ונא, מקמט את המבח במחשבות, ברעיונות, רץ מתקום למקום, נתן הרגשות בכל הארץ, גורל ארץ ישראל כל כולה על כתפיו (החסונות אמנם, אבל בכל זאת...), היד על ההגה (אם התעלל מאלך ואמר לו 'מקרה'), ובו זמנית אתה נתן באיין אצוד איצו תוכנת רדיו, מה תגיד הרבה דברים חכמים לשוחר כן ידאצו במקלורית אהוצא מהקשרים... אנחנו מצדנו דאצנו לאורך הדרך לו אפראן אן כל כך, אכבות את הרדיו עם פטפוטי הפוליטיקה או אהצביר אמוציקה, אמת את הטלפון כלביקלו את 'הרב' כי אין באן שום רב, או סתם אהגיד שמר לו נחבא בבות (באן המתקום אמתל סליחה מל מי שניסה אצבור את הסיוע הקפדני שלנו). תבין, אבא, פשוט רצינו אותך יותר אצצמנו. רצינו אבא יותר בבות. וחלק מהשנים היית יותר כמו לבנינו אותך 'אבא של שבת'.

'אבא, אפעמים צוברות שנים ואין הרבה רגעים אצצור ולהגיד מה שאת מרגישים ועד כמה אהובים. אז רצינו להגיד אן היום, עבשיו כלשהגע אומצע הדרך, לשאמת היית אבא של שבת, אבל לא בגלל שא היית הרבה בבות, אלא בעיקר מפני שמר כולך שבת, ואנחנו כל כך ברי מל שמר אבא שלנו.

רת תפחל איזו ספרים מוקמים אצל כולנו, ירדני, על המדף איז המיטה. תנך כמובן ו'מסילת ישרים' וספרי רחל וצדה ואורי צבי גרינברג ועוד.

אולי אף פעם לא הייתה לנו הצמנת אור לך כמה חסאת לנו מעצמך: אחבה כל אדם שנבה
בצום, והשקל וזהאמא אמצא את הטוב שבכל בריה, אהפס כל את סוד הדברים הפשוטים
ואדוע מתוכם את הצומת, אבאת את היופי כל דבר: בשמים של חורף, בשדות שכוסו ערפל,
אחריהן מהניחון ואדוע בו אהבה ואשיר את השיר הפשוט של החום, ואת הכל אעלות מתוך
שמחה והתלהבות ואמונה כמו באשונה... כל זה בא ממך וכן גם ממך, אמא (כן, אל תצטע
לך, גם ממך).

אבא, מקווה שאן תפס, אבא אני אשיר את כולם בסיפור קטן של כל מהפ"ן אותך: עז
לפאצת אצחק, אחריה אמתקים המאבותיים, היית ממתיק את היתר באימון שאתה אהבה בשאול
כפיות סוכר, מוגזם אלא הדעת, ואולי בשבת היית מגדיל אעלות והיית לשם ארבע כפיות סוכר.
תמיד כלשהערנו לך עז צודף המתקנת היית אומרת: 'נו, שבת היום, זה בשביל הנשמה היתירה...'
אז אבא אהבה ומתקן שאנו, אבא כל שבת שאנו, אנחנו מקווים לשם אנחנו, יאדני, אקחנו משהו
מהנשמה היתירה הזו.

אז מאבא (בעזרת דוד והרמב"ם), למדנו שאדם צריך להשתדל להיות תמים
ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, שיהיה תוכו כברו, ולמדנו גם מהי שבת ונשמה
יתירה ואיך הם משפיעים מאור החלום והנשמה היתירה, על העולם וימות החול
והנשמה 'הרגילה'.

דוגמה אישית מיוחדת זו נגלתה לנו בניסיון של ימי מחלתו. בצורה זו, של משל
המתגבש מתוך החיים, לימד אותנו גם את הלימוד הגדול: איך למות. איך יוצאים

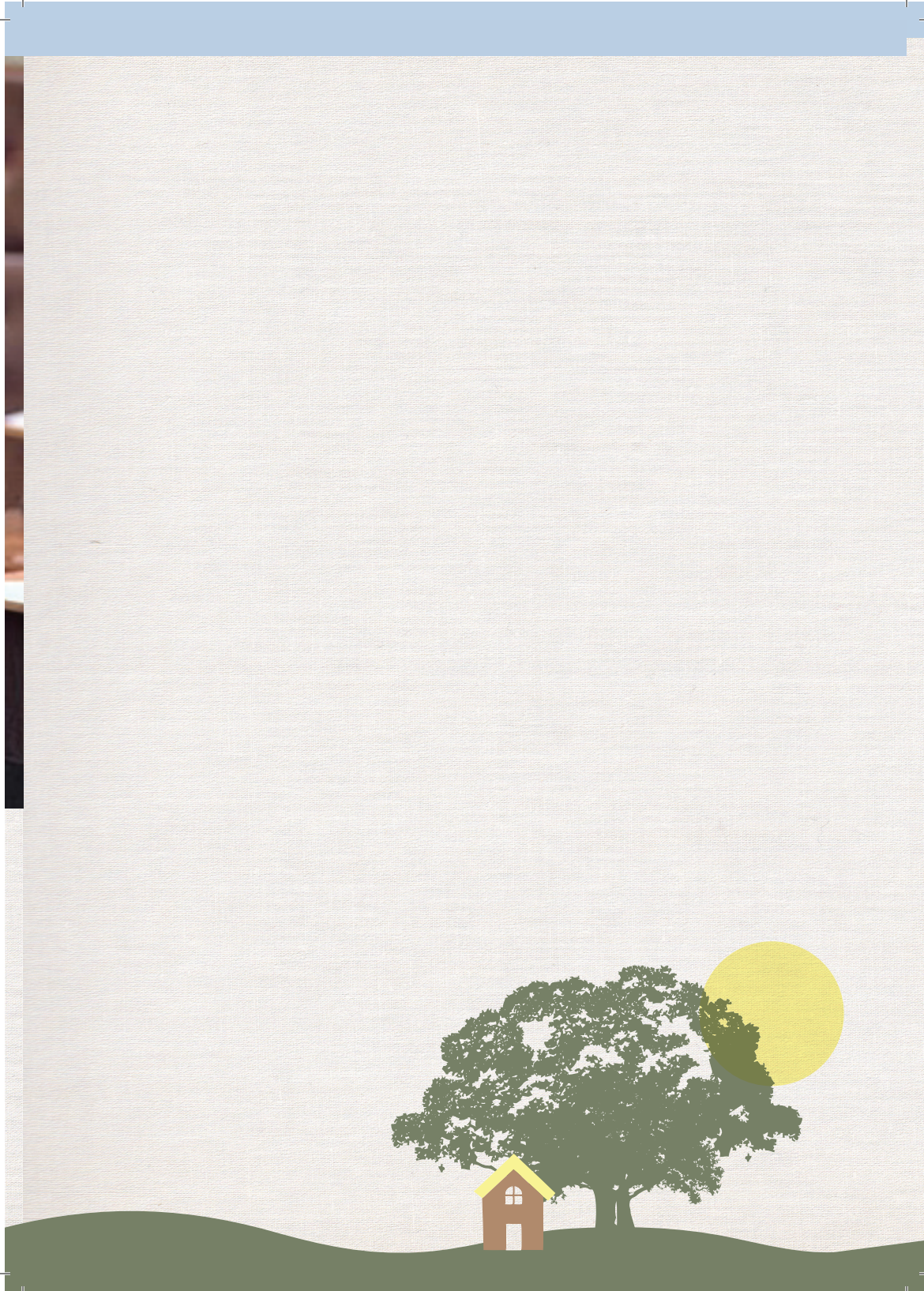
אבא של שבת

מהעולם הזה בלי לפחד כלל, מתוך אהבה ומתוך דבקות במקור החיים. וכך הכתיב לנו בשיר האחרון מימי מחלתו, שאותו הדבקנו בפתח סידורו:

כְּנֶשֶׁר דּוֹאָה מַעַל תְּהוֹמוֹת
כֵּן נִכְשִׁי הוֹמָה אֵלַיךְ
לְגַמַּע אוֹר וּתְכַלֵּת מִנְחָלִי עֶדְנִים
לְרוֹת מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ
מִי לִי בְּשָׁמַיִם מַה לִּי בָאָרֶץ
כִּי עֵמֶךְ לֹא אֵירָא אִפֹּל וּשְׁחֹר
צוּר לִבִּי וְחִלְקִי אֶ-לֵהִים לְעוֹלָם
כִּי עֵמֶךְ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאָה אוֹר

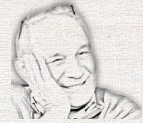
נזכה גם אנחנו בעקבות אבא, לגלות את מקור החיים והאור, מתוך משל החיים שלנו

אמיתי ומשפחת כורת, כפר עציון, סיוון תשפ"ו

מתורתו בענייני תורה ומדינה

דמוקרטיה, שלטון החוק והכרעת הרוב

נשמור מכל משמר על המסגרת הדמוקרטית ועל מעמדה וכבודה של ההנהגה הנבחרת, גם אם חולקים אנו על דרכה, ונבקש מריבון העולמים: "שלח אורך ואמיתך לראשיה, שריה ויועציה, ותקנם בעצה טובה מלפניך".

* קבלת הכרעת הרוב היא מעקרונות היסוד של הדמוקרטיה, אך לא עיקרון בלעדי! קיימים גם ערכי יסוד מוסריים ולאומיים, שהם נשמת אפה של חברה דמוקרטית, ובמדינות רבות מעוגנים ערכי יסוד אלה במסגרת חוקה, שאין לבטלה אפילו בהכרעת רוב.

כשם שלא תוכל החברה בישראל להסכים למעשי אפליה ופגיעה שרירותית בבודדים ובקבוצות מיעוט, גם אם נעשים הם בשם הרוב, כך לא תוכל להשלים עם ערעור יסודותיה של המדינה, כמדינה יהודית-ציונית, באמצעות פגיעה – דרך משל – בזכות העלייה לארץ וההתיישבות בה.

[מתוך מסמך "קריאת כיוון של הציונות הדתית על דעת המקום והזמן"]

בשונה ממשפט אומות העולם, ייעודו המרכזי של המשפט העברי הוא להדריך את האדם כיצד עליו לעצב, על פי רצון ה', את מערכת היחסים שבין אדם לחברו, כדרך שעליו לנהוג במצוות שבין אדם למקום.

השופטים הם אפוא בראש וראשונה מורי דרך, המנחים "את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו" (שמות י"ח, כ'), כדרך שהרב פוסק הלכה לתלמידיו, בדיני שבת, כשרות וטהרת המשפחה. רק בדיעבד, במקום שאין נשמעים לפסק ההלכה של השופטים היושבים על מידן, נזקקים הם לאמצעי ענישה.

[מעט מן האור פרשת משפטים - "כי המשפט לא-להים הוא"]

יש אנשים שבשעה שהם שומעים את המילה 'דמוקרטיה', הם מעווים את פרצופם בבחילה כאילו שמעו מילה צורמת וגסה, שכל יסודה בתרבות נֶכֶר, ומקומה לא יכירנו במורשת ישראל סבא.

אך לעומתם עומדת מימרתו של ר' יצחק, שהובאה כפתיח למאמרנו וטופחת על פניהם. הקביעה הנחרצת: "אין מעמידים כרנס על הציבור, אלא אם כן נמלכים בציבור", משמעותה הפשוטה שאין למנות מנהיג ציבור אלא בהסכמת הציבור, ובהעדר הסכמה ציבורית, אין המינוי יכול לצאת מן הכוח אל הפועל.

הבה נשים לב לביטוי "נמלכין בציבור", הבא ללמד שהציבור גופו הוא בעצם המלך, הממליך את מנהיגיו. כמה הולם ביטוי זה את רעיון הדמוקרטיה שפירושה שלטון העם... והרי לכם דמוקרטיה – מדאורייתא...

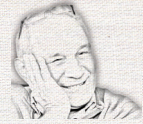
אין לנו 'משטרת מחשבות' ואין בידינו דרך לבחון מי בוחר לשם שמים ומי לאו, אך אין הדבר פוטר אותנו מלתבוע קודם כל מעצמנו להשתתף בבחירות להנהגת המדינה ולבחור לשם שמים ולתקנת המדינה – כהדרכת המהר"ם. ואם בימים כתיקונם תקפה הנחיה זו, בימים טרופים שאינם כתיקונם – על אחת כמה וכמה. על כן אחי, אל נא תרעו!

פעלו לשם שמים – לכו והצביעו! ●●

[מעט מן האור פרשת ויקהל - "בחירות לשם שמיים!"]

החוויה הגדולה והאדירה ביותר בה מתנסה האדם בכל עת ובכל שעה, היא חוויית הבחירה החפשית, בין אור לחשך, בין טוב לרע, בין אהבה לשנאה, בין עולם עליון לעולם תחתון ובחירה זו אשר בה מתמצית חרותו המוחלטת של האדם, טמונה בה עצמה אין דומה לה. בכח הבחירה של האדם טמונה יכולת בריאה הדומה לבריאת העולם בזעיר אנפין... לנו בלבד ניתן הכח להחליט בלא שיהא דבר פנימי או חצוני כופה אותנו לא לכאן ולא לכאן ●●

[מכתב לענת, כ"ח טבת תשל"א]

מדינה יהודית וציונית

“ זהו המסר אותו מבקש משה לקבוע באזני ישראל, על סף הכניסה לארץ ישראל: כיבוש הארץ ויישובה, אינם רק משימה לאומית הנחוצה כאמצעי לקיומה הפיזי של האומה, אלא עיקר מעיקריה של תורה ולא עוד אלא שארץ ישראל היא היסוד לכל, ובלעדיה פורחת התורה באוויר ללא “ביאור” וללא “תרגום” למציאות החיים כאן על פני האדמה.

כנגד כל הסבורים כי היעדים הלאומיים הינם עניין “חילוני” מנותק מן התורה, מבאר משה כי “התורה הזאת” היא תורת האומה בארצה, וראש דברה הוא: “באו ורשו את הארץ”... כנגד גישות מתחסדות הרווחות, הן בקרב הציבור הדתי-חרדי, והן בקרב הציבור “החילוני”, ולפיהן יש להפריד בין תורה ומדינה, ואסור לרבנים ואנשי תורה להתערב ב“פוליטיקה” ולפסוק הלכות בעניין ארץ ישראל. כנגד כל אלה צווחת התורה: הפסיקו לגלות פנים שלא כהלכה! הטו אוזניכם ושמעו מה ה' שואל מעמכם, בלי להתחכם: “באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם”.

[מעט מן האור פרשת דברים - “וזאת התורה הדתית לאומית”]

“ עומדים אנו נפעמים נוכח ההקבלה העולה בין גאולת הפרט לגאולת הכלל, בין האיש השב בשנת היובל לאחוזתו ולמשפחתו, לבין העם המקבץ גלוייתיו ושב לאדמתו. שופרו של יובל אינו אלא הד קול שופר של מעלה שאליו אנו עורגים ומתפללים: “תקע בשופר גדול לחירותנו ושא נס לקבץ גלוייתינו”.

התנאי לקיום מצות היובל "שיהיו רוב יושביה עליה" אינו אפוא תנאי חיצוני, אלא חלק אורגני ממצוה זו, התובעת ומבשרת גם יחד:
בואו הביתה לארץ ישראל,
למען נוכל לקיים יחדיו את מצוות השמיטה והיובל.
וגם אם הרחקתם נדוד ואפכו אתכם מחשכים,
שובו הביתה, לכולכם אנו מחכים! ●●

[מעט מן האור פרשת בהר - "הביתה!"]

●● אילו היינו סבורים, כי בעת משבר רוחני ומוסרי עלינו לאמץ את דבר ה' למעפילים "אל תַעֲלוּ", לא היתה קמה התנועה הציונית, וכל מפעל ההתיישבות בארץ ישראל לא היה מתחיל בכלל.

יתרה מזו, אם ננהג על פי ה'צו' – "אל תַעֲלוּ", יהא עלינו 'לארוז את המזוודות' גם עכשיו ולעזוב, לא רק את חבל עזה אלא גם את שאר חבלי הארץ, ובוודאי לא לדבוק בהם במסירות נפש תוך סיכון חיי חיילים ואזרחים.

מעל לכל, מזעזע הדבר: כיצד אפשר להתריס כנגד זכותנו וחובתנו לשאת תפילה לה' יתברך ולהתחנן לפניו כי יחזק את ידי בניו, היושבים במרחבי ארץ ישראל, לבל יעקרו חלילה מאדמתם?

אמנם אין לנו 'תעודת ביטוח' המבטיחה בוודאות שלא יתרגשו עלינו צרות וייסורים במהלך שיבת ציון, הן מידי אויבים והן, להבדיל, מידי אחים טועים. כבר לימדונו חז"ל כי 'ארץ ישראל נקנית בייסורים', אבל דווקא משום כך נתאמץ בתפילתנו כפל כפליים ונבקש מריבון העולמים שיזכנו לעשות רצונו בלבב שלם ולקיים את מצות ישוב הארץ בשלמותה.

על כן חיברנו באותם ימים את התפילה לשלום ההתיישבות, עליה סמכו רבים מרבני הציונות הדתית את ידם, והוספנו להתפלל לפניו יתברך – בפה מלא. ●●

[מעט מן האור פרשת דברים - "זה עדיין אקטואלי!"]

●● השלב הראשון של אתחלתא דגאולה, יבוא לידי ביטוי, בעלייה והתיישבות גם ללא כיבוש וריבונות, אך בשלב מאחר יותר, יתברר שיש צורך לכבוש את הארץ בחוזקה. ואכן כך התחוללו הדברים במהלך שיבת ציון בימינו, שהחל בישוב הארץ בעליות הראשונות והמשיך בכיבושה בכוח צבאי, במלחמת השחרור ובמלחמת ששת הימים.

בפועל, התברר אפוא, שהגישות השונות באשר לכיבוש הארץ וישובה, לא עמדו בסתירה זו לזו, אלא אדרבה, הפרו זו את זו והפכו למעין 'כלים שלובים', אשר חברו יחדיו לקיום מצוות ישוב ארץ ישראל - בשלמותה. מנקודת מבט זו, ניתן למתוח ביקורת על דבריו החד-צדדיים, של אורי צבי גרינברג ולקבוע, כי בפועל הוכח עד כמה היותה של ההתיישבות חיונית לאחיזתנו בארץ ולעיצוב גבולותיה, מעין חרוד ודגניה, ועד לאלון מורה ועצמונה. ●●

[מעט מן האור כרשת ראה - "אמת אחת שהיא שתיים"]

●● מדינת ישראל לא תיחרב חלילה, מפעל שיבת ציון לא ייפסק. לא נפסיק לומר 'תפילה לשלום המדינה'. המפעל הזה של קיבוץ גלויות הוא מפעל אלוהי, ולא צריך בשביל זה להיות מיסטיקנים, אבל בדרך יכולים להיות משברים. בקדוש ברוך הוא רוצה שנהיה שותפים, ואם אנחנו שותפים אנחנו יכולים לא רק לתקן אלא גם לקלקל. ●●

[תנ"ך שבעל כה, עמ' 31]

●● המדינה שבמדרש היא מדינת ישראל והדרך להקמתה נמשכת אלפי שנים והיא רצופת תלאות עד שאין פלא שהבן מתייגע ושואל את אביו שבשמים: אבא, היכן המדינה ומתי סוף סוף תגיע? לאור זאת לא באה תשובת האב ללמד רק על סמיכות המקום של המדינה לבית הקברות, אלא על סמיכות הזמן. האב בא ללמד את בנו שהדרך לתקומת המדינה רצופה ייסורים וכרוכה במסירות נפש ובקורבנות אך דווקא לכן קדושה ויקרה המדינה שקמה בדם בניה ככל כפליים, והאחריות לדמותה שתהא ראויה לבניה - מחייבת שבעתיים ●●

[לחיות תהלים, עמ' 87]

●● אומר דוד המלך: לא בזכותי אני בא לבקש רחמים עלי ועל עמך ישראל, כי מי אני ומה חיי - אפס וכלום. אבל בזכות הקדושים - אשר התהלכו לפניך באמת ובאמונה אני מפיל תחנוני. ומי הם אותם קדושים? בגמרא במסכת מנחות אמרו שהם האבות הקדושים... אבל דומה שניתן להרחיב ולומר, שלא רק בזכות אבות אנו באים אלא בזכות הבנים - בני ציון היקרים - שמסרו נפשם על קדושת השם במרוצת כל הדורות, ובמיוחד בדורנו - דור התקומה, והם הם 'הקדושים אשר בארץ המה' - שגם במותם נקראים חיים ובזכותם אנו מתהלכים בארצות החיים ●●

[לחיות תהלים, עמ' 73]

צדק חברתי, מוסר ואחריות הדדית

●● הנחתי על שולחן הכנסת בשנת תשנ"ח את הצעת החוק: "חובת דיווח על התעללות בחסרי ישע", ולפיה כל אדם שהיה עד להתעללות בחסרי ישע, כגון קטינים, נכים וכדומה, חובה עליו לדווח על כך לרשויות, ובכללן לעובד הסוציאלי או למשטרה.

מן הראוי לציין כי חוק זה הוצע על ידי בשיתוף עם חבר הכנסת לשעבר דדי צוקר ממר"צ, מתוך רצון לגלות כי בתחום החברתי-מוסרי קיים מכנה משותף בין 'ימין' ל'שמאל' ושניהם יונקים ממורשת אבות. ואכן בדברי ההסבר לחוק כתבנו יחדיו, כי מבוסס הוא על מצות התורה "כָּל אֱלֻמָּנָה וְיָתוֹם לֹא תַעֲנֹן", והדגשנו כי התורה מייחדת את דבריה לחסרי ישע שאין מי שיתבע את עלבונם, ולכן החברה כולה מחויבת לכך.

חוק זה – שזכה להיקבע בחוקי המדינה לאחר שעבר שלוש קריאות בכנסת – שינה במידה רבה את התודעה הציבורית לסוגיה כאובה זו, והביא במרוצת השנים להפסקת מקרים רבים של התעללות בחסרי ישע.

...והרי לכם 'מעט מן האור' שניתן להפיק מאורה של תורה וליישמו במערכות המדינה... חובה עלינו ללמד סנגוריה על מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו, אך אין הדבר פוטר אותנו מלראות את המציאות החברתית הקשה אליה נקלענו, ומלהכיר במצוקתם של חסרי הישע בתוכנו ובהם אלמנות ויתומים רכים.

עלינו לבקש את כל הדרכים הממלכתיות והוולונטריות לסייע בידם, ואוי לנו אם יהיה לבנו גס בהם, וזעקתם – אשר לא תשוב ריקם – תעלה ותגיע עד למכון שבתו של האל. חלילה חלילה, לא תהא כזאת בישראל! ●●

[מעט מן האור פרשת משפטים - "אוי למתעלל בחסר ישע"]

●● לא קל ליטול את מערכת החוקים הסוציאליים שבתורה, ולהתאימה למציאות הכלכלית השונה כל כך בימינו. אך שומה עלינו ליטול את יסודות חוקי החסד המשוקעים בתורה ולבנות לאורם מערכת סוציאלית-לאומית אשר תמגר את חרפת העוני הרובצת לפתחנו.

דווקא מנקודת מוצא זו עלינו להחזיק טובה מרובה למערכות הסוציאליות הנרחבות שהוקמו במדינת ישראל, ובכללם: הביטוח הלאומי, מערכת הבריאות, חוקי הפנסיה, דמי האבטלה, פיקוח מחירים, לשכות הרווחה ועוד ועוד. אך 'לב יודע מרת נפשו' מה רבה עוד הדרך להתמודדות אמיתית עם מצוקת העוני ברמה הוולונטרית והממלכתית גם יחד.

מדוע לא תוקם – דרך משל – קופת גמ"ח ממלכתית אשר תסייע בהלוואות ללא ריבית לנזקקים על פי קריטריונים מוגדרים?

חובתה של הציונות הדתית, המבקשת לבנות מדינה לאורה של תורה, להעמיד צוות חשיבה של אנשי תורה ומעשה, אשר ישקוד על גיבוש מסכת שלמה של חקיקה סוציאלית-חברתית, הלכה למעשה לאורה של תורה. ●●

[מעט מן האור פרשת ראה - "היש עולם ללא עניים?"]

●● לא היינו נזקקים לחוק הזה אילו באמת היינו במצב שבו המוסר הטבעי, שלפיו אדם הרואה אדם אחר שנמצא במצוקה לנגד עיניו, לא היה מהסס, היה טורח ומציל, גם אם הדבר הזה היה עולה לו בהוצאות מרובות של ממון ואפילו בסיכון של גוף. חשבנו בכל זאת, על רקע מקרים מצערים מאוד שהיו בשנים האחרונות ועל רקע רצון לקבוע נורמה שמעגנת את המוסר היהודי, הקובע "לא תעמוד על דם רעך", שאינך יכול לעמוד מנגד בשעה שאתה רואה את חברך נמצא בסכנה, וחברך הוא אדם באשר הוא אדם, יהודי כגוי, כל אדם באשר הוא, גדול, קטן, איש, אשה, עליך להושיט לו יד ולהציל אותו. ●●

[מתוך דיון בחוק 'לא תעמד על דם רעך', ועדת חוקה 1998]

●● בפרשת סברה ושתילה דווקא בגין טבע את הביטוי ואת האמרה הזו: 'גויים הכו גויים ואנחנו צריכים לשלם?!'. שם אולי היה לזה מקום, אבל בשורשן, משפט זה אינו נכון. גם כשגויים מכים גויים אכפת לנו, גם כשגויים סובלים אכפת לנו, וגם כשיש איזשהו רשע בעולם, אז מתקומם הלב היהודי, שהוא 'רב חוליים' מכולם ורב בריאות מכולם' כדברי ריה"ל, כי הוא לבו של גוף האדם של העולם כולו. אכפת לו.

[תנ"ך שבעל פה, עמ' 41]

●● דומה שאת שתי ההצעות האחרונות, "מחיר נורמטיבי" ו"זכות הסירוב", ניתן אף לעגן בחקיקה או בתקנות הכנסת, ובוודאי ראוי לנהוג על פיהן במערכת הציבורית, בתחומי רכש של משרדי הממשלה וגופים הסמוכים על שולחן המדינה. אמנם יש להניח שניסיון חקיקה מעין זה צפוי להיתקל בהתנגדות מתחסדת אשר תזעק: "גזענות!" ואולי אף תפנה לבג"ץ... אך אין להירתע מכך.

עלינו לזכור, כי ברוח זו נאבקו בשעתו חלוצי העלייה השנייה והשלישית למען עבודה עברית ולא ראו בתביעה זו כל פסול מוסרי.

גישה לאומית ישרה זו נובעת במישרין ממורשת ישראל, ואינה נגועה בשמץ של גזענות ושנאת זרים.

כל מגמתה לגלות רגישות ואכפתיות לחבר ולאח,

ולקיים את הצו היהודי המוסרי: "וְחִי אִחִיךָ עִמָּךְ". ●●

[מעט מן האור פרשת בהר - "קנו כחול לבן!"]

●● התיקון האמיתי אינו מתמצה אפוא בבנין עוד בית ושכונה ובהקמת עוד יישוב ומאחז בלבד.

כל אלה, יקרים וחשובים עד מאוד, אך בד בבד עם הקמתם עלינו לשקוד על בניינה של חברת "אנשי אמנה", שיסודותיה יושר ואמון הדדי. חברה שאנשיה – אנשי אמת, ודבריהם – אינם לבטלה! שפת אמת בפיהם, רוח נכון בקרבם, ומילה שלהם זו מילה! ●●

[מעט מן האור פרשת מטות - "מילה זו מילה"]

מדינת ישראל כולה, הקרועה ושסועה במחלוקות פנימיות ובמצוקות חברתיות, זקוקה ל"תנועת אמנה חברתית" שתשיב את האמון בין הזרמים השונים בעם. אך זאת עלינו להשיב אל לבנו: התיקונים החברתיים הגדולים אינם מתחילים מפתרונות טכניים ומניסוח אמנות פורמליות. הכל מתחיל מתיקון המידות ומבנין 'מסילת ישרים' בלב פנימה.

ובצומת המסילה ניצבת אבן דרכים ועליה חרותה תביעה פשוטה וכנה: להיות אנשי אמנה! ●●

[מעט מן האור פרשת דברים - "אנשי אמנה"]

ממלכתיות ואחדות העם

❧ * לפי מיטב הכרתנו חייבת החברה בישראל לקבל על עצמה "קווים אדומים" מוסריים ולאומיים, אשר אותם אין לחצות גם מכוח הכרעת הרוב, כדברי הכתוב: "לא תהיה אחרי רבים לרעות", וקווים אדומים אלה כוללים בין השאר: מניעת עלייה, גירוש יהודים מחבלי ארץ ישראל ועקירת יישובים יהודיים מאדמתם.

* אך עם זאת עלינו להבהיר להבהיר באופן נחרץ, כי גם בעת אי השלמה עם החלטות חמורות אלה, יש לקבוע בקפדנות כללי מאבק, ולמתוח אף כאן "קווים אדומים", שאינם נובעים משיקולים דמוקרטיים כביכול, של קבלת הכרעת הרוב, אלא יונקים מן המוסר וההלכה היהודית, ואותם אין לעבור בשום מקרה ובשום תנאי. גילוי שנאה וביזוי כנגד ההנהגה או חלקים בעם, ועל אחת כמה וכמה גילוי אלימות מילולית ופיזית, הינם "קווים אדומים" שאסור להגיע אליהם כלל! עלינו להילחם בכל עוז כנגד תופעות אלה ולעוקרן מן השורש בעודן באבן, לבל ניגרר חלילה לשנאת אחים העלולה להחריב את ביתנו הלאומי עד יסוד. ❧❧

[מתוך מסמך "קריאת כיוון של הציונות הדתית על דעת המקום והזמן"]

❧❧ המאבק (של דוד) כנגד שאול לא היה בהכרח קשה ומסוכן יותר מבחינה פיזית, אך כואב וצורב יותר דווקא מפני שהיה מאבק בין אחים, אשר במקום ללחום יחדיו - כתף אל כתף - כנגד אויבים מבחוץ, נלחמו זה בזה. מעבר לצער הכרוך במלחמת אחים, יש לנהוג בה באמות מידה שונות ולקבוע ביחס אליהם 'קווים אדומים', שאותם אין לעבור אף בשעת סכנה. ❧❧

[לחיות תהלים, עמ' 80]

❧❧ במהלך שיבת ציון של הדורות האחרונים נאספו ובאו ממרחקים כוחות וזרמים

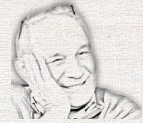

שונים ומשונים, שחלקם עוררו תחושת רתיעה וסלידה. כך נרתע ציבור חרדי גדול מלראות באנשים כהרצל, ויצמן ובן גוריון, שהפנו עורף לתורה ולמצוות, מבשרי גאולה. אחרי מלחמת ששת הימים, החוגים הקיצוניים ביותר בנטורי קרתא לא היו מוכנים ללכת לכותל ששוחרר על ידי הציונים, בבחינת 'הטהור יבשר וגאל הטהור, ואם ידו לא תמצא לגאל – אז נבחר לי לנפל ממצוקת המצור אור ליום בשורה הגדול'. אבל אנו נסגל לעצמנו מידה נכונה, שלא לבוז לבשורת גאולה, גם אם מפי מצורע תבוא. נאמץ בחום אל לבנו את כל הכוחות המפכים באומה, ששותפים לבניין המדינה... אנחנו נעשה כל אשר לאל ידינו, בתוך קווים אדומים כמובן, וללא שימוש באלימות חלילה, כדי שלא יוטל אות קין על המפעל הגדול של שיבת ציון. המפעל הגדול הזה, שהכול היו שותפים בו, אנשים מכל הגוונים והזרמים. ●●

[תנ"ך שבעל פה, עמ' 112]

●● זכורני, כי בעת הקמת 'גוש אמונים' קיימנו דיונים רבים בשאלה מה עלינו לעשות כדי להיות 'חלוצים' ולא 'פורשים'. אכן היה ברור לנו כי פריצת הדרך להתיישבות ברחבי יש"ע מחייבת מנהיגות חלוצית מגשימה, הקוראת "אחרי", אך עם זאת ידענו כי לא די בכך, ואם לא נצליח ליצור אווירה ציבורית אוהדת ולמשוך חוגים רחבים בעקבותינו, עלולים אנו להיות 'פורשים' המנותקים מן הציבור, ולפיכך עלינו לנווט את דרכנו ב"שביל הזהב" המגשר בין "אשר יצא לפניהם" לבין "אשר יוציאם". ●●

[מעט מן האור פרשת פנחס - "איש על העדה"]

מנהיג צריך להכיר בכך שלפעמים הוא גם יכול לטעות. משה רבנו חשב שהגדי ברח מן הצאן מפני שהוא פרחח ורצה לברוח מן העדר, רצה להתחמק ולמרוד. בסוף מתברר שהוא היה צמא וחיפש מים, ומשה רבנו לא נתן לו אותם. (אותה מורה אמרה ש) עלינו ללמוד כי פעמים רבות, כאשר ילדינו בורחים, לא תמיד הם בורחים מפני שהם רוצים למרוד אלא מפני שפעמים רבות הם רוצים מים ולא תמיד אנחנו יודעים לתת להם אותם. המנהיג צריך להכיר בטעותו, וגם כל הורה. ●●

[תנ"ך שבעל כה, עמ' 171]

התורה מבקשת להדגיש כי גם במציאות אשר בה עדיין "חֶשֶׁן יְכֶסֶה אֶרֶץ וְעֶרְפָּל לְאֲמִים" (ישעיהו ס', ב'), ומלחמה משתוללת ברחבי תבל, יכול עם ישראל לשכון בטח בארצו.

אמנם עדיין חרבו על ירכו, אך זו מוכנית כנגד אויביו ולא כנגד אחיו, ובעת מלחמה ידע לרדוף את אויביו ולהעתיק את המערכה אל שטחם.

מציאות זו ראויה לשאת בגאון את התואר "שלום", גם אם אין היא עדיין שלום של "וכתתו", ואפשר שהיא הנדבך ההכרחי של "השלום הלאומי" שעליו תיבנה קומת העל של "השלום העולמי".

כמה רלוונטיים דברים אלה לדורנו, אשר רבים מבניו, בתשוקתם לשלום, הסתבכו במיסטיקה גמורה ואיבדו כל קשר עם היסודות הלאומיים הריאליים של כבוד, עוז וביטחון אשר בלעדיהם לא ייכון שלום אמת. ●●

[מעט מן האור פרשת בחוקותי - "כך עושים שלום"]

מורה הדרך - לדמותו החינוכית של חנן פורת

הרב איתמר חייקין

הרב איתמר חייקין הוא איש חינוך ותלמידו של חנן. שימש כרב קיבוץ, ראש ישיבה תיכונית, מנהל תיכון שש-שנתי וכיום ראש מכינה.

פתיחה

יש אנשים שפוגשים אותם פעם או פעמיים בחיים ואז הם נשכחים ממך. אבל יש אנשים שממשיכים ללוות אותך גם שנים לאחר מכן ואף אחרי לכתם. כזה היה עבורי חנן פורת. לאורך השנים זכיתי לפגוש אותו בצמתים שונים של חיי – כתלמיד צעיר בישיבת הקיבוץ הדתי, כאיש חינוך וכאדם המחפש את דרכו. בכל פעם מחדש הרגשתי שאני עומד מול אדם שאינו רק אומר דברים גדולים אלא חי אותם באמת.

חנן היה ממובילי ההתיישבות ומאנשי הרוח הבולטים של הציונות הדתית, אך עבורי הוא היה קודם כל מורה דרך. לא רק במובן הפורמאלי, אלא במובן העמוק יותר – אדם שעצם נוכחותו גורמת לך לשאול איזה אדם אתה רוצה להיות. ככל שחולפות השנים אני מגלה עד כמה משפטים קטנים שאמר, הנהגות שראיתי אצלו ורגעים פשוטים של מפגש, נחרטו בי והשפיעו על הדרך שבה אני מביט על תורה, על עם ישראל, על ארץ ישראל ועל החיים עצמם.

הייתה בו תערובת נדירה של איש רוח ולוחם, איש מעשה ואיש שירה וכיט, מנהיג ציבור הנושא אחריות כבדה על כתפיו ועם זאת נותר פשוט וצנוע. יותר מהכל הרשים אותי האופן שבו הצליח לחבר בין עולמות, שנראו לעיתים רחוקים זה מזה: בין תורה למעשה, בין געגוע למימוש, בין אהבת ה', אהבת הארץ ואהבת האדם. כיוון שעיקר עיסוקי הוא בחינוך, אבקש לשרטט כמה קווים מאישיותו שהשתדלתי לקחת ממנו לשדה החינוך ואותם אני מבקש להניח גם לפני כל אלו הנמצאים בשדה החינוכי.

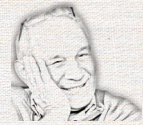

"היום לעשותם" – מאמונה למעשה

אם יש ביטוי אחד שאותו אני שומע עד היום בקולו של חנן, הוא צמד המילים "היום לעשותם" (לפעמים היה מוסיף ליד הרשימות בפנקסו את המילה – "לעשותם"). חנן הסביר שלמד את המידה הזו ממורו ורבו וכך סיפר לנו:

"אני זוכר איך הרב צבי יהודה זצ"ל היה אוחז במידה זו. כשהיו באים אליו באיזה סוגיה המחייבת טיפול מהיר, היה מזדרז לברר אותה. והוסיף חנן: "הוא היה עכשוויסט גדול. לא עכשיו במובן הקלוקל, שרוצה לקבל את השכר עכשיו, אלא של "היום לעשותם, מחר לקבל שכר"; בענייני השכר אסור להיות עכשוויסטי..."

זו לא הייתה רק אמרה שהיה נוהג לחזור עליה, אלא דרך חיים ממש. אצל חנן לא היה פער בין אמונה לבין עשייה. כאשר האמין שמהווה צריך לקרות – הוא פשוט קם ופעל. הוא למד מרבו, הרב צבי יהודה קוק, שאסור להחמיץ את השעה ההיסטורית. במובן הזה היה "עכשוויסט" מסוג מיוחד – לא אדם המבקש סיפוק מיידי או תהילה מהירה, אלא אדם המבין שכאשר נפתחת הזדמנות צריך לקום ולעשות. כך פעל למען ההתיישבות, למען עליית יהודי אתיופיה, למען מוסדות חינוך ותורה ולמען חיזוק החברה הישראלית. אולם לצד הדחיפות והנחישות, הייתה בו גם סבלנות עמוקה. הוא ידע שתהליכים גדולים אינם מבשילים ביום אחד. לכן לצד "היום לעשותם" עמד גם "ומחר לקבל שכרם" – לפעול במסירות בלי להיות תלוי בהצלחה מיידיית או במחיאות כפיים.

לעשותם

הסיפור הזה מראה לנו דרך מעולה לעזור לתלמידים לקחת את המושכות לידיים שלהם ולפעול. במקום לדבר על ערכים רק בתיאוריה, חנן מזכיר לנו שצריך פשוט לקום ולעשות. הרעיון פה הוא לקחת אחריות ממש עכשיו, גם כשהמצב מסביב לא הכי מושלם ולא לחכות ש"הכל יהיה מוכן". ובאותו הזמן, ללמוד גם אורך רוח ולדעת שלפעמים תוצאות לוקחות זמן וצריך המון סבלנות כדי להצליח להתמיד.

איך עושים את זה? תנו לתלמידים לזהות צורך אמיתי בבית הספר או בשכונה, לעשות תוכנית פעולה קטנה וזריזה, ולצאת לדרך עצמאית. אחרי שסיימו, שבו איתם לשיחה קצרה על כמה כוח רצון וסבלנות היו צריכים כדי להשלים את המשימה.

ארץ ישראל – מגעגוע לבניין

הקשר של חנן לארץ ישראל היה מסוג שקשה להסביר במונחים פוליטיים בלבד. אצל חנן הארץ הייתה סיפור אהבה עמוק – קשר של זיכרון, כאב, אמונה וגעגוע. אני זוכר שכאשר היה מדבר על ירושלים, על גוש עציון או על קבר רחל, היה נדמה שלא מדובר רק במקומות אלא בדברים החיים ממש בתוך נפשו. אולי משום כך גם אנשים שלא הסכימו איתו פוליטית יכלו לחוש את עומק הכנות שבדבריו. מלחמת ששת הימים הייתה עבור חנן רגע מכונן. מתוך הקרבות והכאב נולדה אצלו התרגשות משחרור המקומות הקדושים ותחושת אחריות עמוקה לבניין הארץ מחדש. כבר בעיצומם של הקרבות כתב על "תחושת היחד שכמוה כאמונה",

ומתוך המציאות המדממת הצליח לראות חזון של שיבה ובנייה. אמיתי בנו אמר לי פעם שאביו היה מציג עצמו כירושלמי. כששאלו אותו 'אבל חנן נולדת בכפר פינס וגרת רוב חיך בכפר עציין?' הוא היה עונה. "עגנון אמר בטקס חלוקת פרס נובל 'מתוך קטסטרופה היסטורית שהחריב טיטוס מלך רומי את ירושלים וגלה ישראל מארצו נולדתי אני באחת מערי הגולה. אבל בכל עת תמיד דומה הייתי עלי כמי שנולד בירושלים...' אני ירושלמי כמו עגנון". ובאמת הוא היה כזה. בכל שיחה שלו עלה זכרה של ירושלים ובמיוחד דיבר בזכות העצומה להשתתף כלוחם בשחרור העיר במלחמת ששת הימים. כאשר הלך עם חבריו להקים שוב את גוש עציין היה זה חלק משחרור ירושלים כי הוא סבר בצדק שבנייה וחיזוק גוש עציין הם השומרים על ירושלים.

הגעגוע היה יסוד מרכזי בעולמו. חנן הבין שלא כל חזון מתגשם בשלמותו כאן ועכשיו, ושיש ערך גם לכיסופים עצמם. אולי משום כך אהבת הארץ שלו לא הייתה רק אידאולוגית אלא כמעט קיומית. ירושלים הייתה עבורו לא רק עיר אלא מצב נפשי ורוחני – כמיהה מתמדת לאחדות, לקדושה ולחיבור בין שמים וארץ. ואת יסוד הגעגוע והכיסופים עלינו להשתדל להנחיל לתלמידינו. כאשר נגמרים החלומות הגדולים החיים הופכים לקטנים. ומאידך צריך לדעת שחלומות הם לא פעם הם גם דבר מייסר. וכך כתב: "בעולמנו זה אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, ואין לך אדם הזוכה להגשים את כל חלומותיו, הן בתחומים ארציים כממון, כבוד ושררה, הן בציפייה לבן זוג, והן בחתירה ליעדים רוחניים. לעתים עלולה הצפייה הנכזבת להוביל למרירות ולתסכול, והאדם מייסר את עצמו ללא הפסק ושואל היכן נכשלתי, מבלי יכולת להשלים עם ההכרה כי בעולמנו זה לא הכל ניתן להשגה. במה נקל עם אדם כזה? התורה אומרת לו: לך אצל משה רבנו ולמד ממנו קל וחומר: אם למשה רבנו נאמר "כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבא", אות הוא שאין לך אדם שכל מבוקשו ניתן לו. על כן אין לך להתקצף ולהתייאש. עליך ללכת בדרכו של משה החושק שפתינו לאחר הגזירה, וממשיך להדריך את העתידים לרשת את הארץ, אליה לא יבוא, מבלי להתמוטט ומבלי להשבר."

לעשותם

הסיפור הזה מדבר על משהו שכולנו פוגשים בחיים: איך להתמודד עם אכזבות ולא להישבר כשהמציאות לא מסתדרת בדיוק כמו שרצינו. הדמות של חנן מלמדת אותנו שאפשר לקחת את הגעגוע והקושי ולהפוך אותם לכוח חיובי שמניע קדימה. חינוך לערכים גדולים מפגיש אותנו לפעמים עם מציאות חלקית ומאכזבת, והחוכמה היא לא ליפול לציניות או פשוט לוותר על החלומות הגדולים.

איך עושים את זה? כדאי להיעזר בסיפור המרתק של משה רבנו, שלא זכה להיכנס לארץ אבל המשיך להוביל באהבה גדולה. קיימו עם התלמידים שיח חם שנותן מקום אמיתי לתחושות של תסכול וקושי, ויחד איתם תחשבו איך אפשר לתעל את הרגשות האלה ליצירה, עשייה ובנייה משותפת.

ישרות ואהבת אדם

ידועים דבריו של הנצי"ב מוולוז'ין, בהקדמתו לספר בראשית המסביר מדוע האבות נקראו "ישרים" ומה היה כל כך חסר בקרב אנשי בית שני: "ופירשנו שהיו צדיקים וחסידיים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. על כן מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא על ידי זה לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. ועל זה היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אף על גב שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ. וזה היה

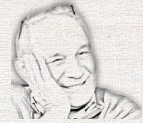
שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אומות העולם אפילו עובדי אלילים מכוערים. מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה."

הישרות נמדדת ביחס ל"אחר". במיוחד ה'אחר' האידאולוגי. ה'אחר' בר הפלוגתא. האבות נהגו כבוד אפילו עם גויים עובדי עבודה זרה. הישרות היא קומת היסוד, "קיום הבריאה" וכשאין את אותה קומת יסוד של ישרות אלא חשד הדדי, האשמת כל דעה מעט שונה באפיקורסיות, רפורמיות וכדו' נוצרים חסידים וצדיקים עקומים. ואותם צדיקים עקומים גם אם יש להם קהל חסידים גדול, הביאו כבר לחורבנו של בית המקדש "ולכל רעות שבעולם" לכן אנו כל כך צריכים להיזהר מהעניין.

ככל שחולפות השנים אני מבין יותר שמה שהרשים אותי יותר מכל אצל חנן, לא היה רק חזונו הגדול, אלא האופן שבו התייחס לבני אדם. חנן היה איש מאבק. הוא השתתף בכמה מן הוויכוחים הציבוריים הקשים ביותר שידעה מדינת ישראל – מפינוי סיני ועד ההתנתקות. אלו היו עבורו מאבקים שנגעו בנפש ממש. ובכל זאת, מעולם לא ראיתי אצלו שנאה. מעולם לא שמעתי ממנו שפה מבזה או גסה גם כלפי יריבים אידאולוגיים חריפים.

אנחנו עוסקים כאן ביצירת קשר אמיתי ופיתוח בין אנשים ובמניעת חשיבה נעולה מראש. המושג "ישרות", שהיה כל כך חזק אצל חנן, הוא עוגן מעולה לעבודה על הדרך שבה התלמידים מתנהגים זה לזה בכיתה. האתגר הגדול כאן הוא איך להחזיק בדעה חזקה ואידאולוגית, ויחד עם זאת לראות את האנושיות והערך באדם שחושב לגמרי אחרת מאיתנו במיוחד בוויכוחים פוליטיים או דתיים

איך עושים את זה? קחו את סיפורי המאבקים הציבוריים של חנן כבסיס לסימולציות או משחקי תפקידים. תנו לתלמידים להציג ולייצג דווקא את הדעה שהם הכי מתנגדים אליה, תוך שמירה קפדנית על שיח מכבד. המטרה היא ללמוד איך להתווכח בצורה נוקבת בלי לפסול את האדם שמולנו.

תורה של חיים

כאשר אני חושב על חנן בבית המדרש, התמונה הראשונה שעולה בי היא של אדם היושב רכון על ספרי, עיניו עצומות לעיתים, וכיוו רוחש פסוקי תנ"ך או פרקי תהילים כאילו נבעו מתוכו מעצמם. הייתה לו תורה מסוג מיוחד, תורה שלא נשאת בין כתלי בית המדרש אלא יוצאת אל החיים. בשיעור אחד יכול היה לחבר בין הרב קוק, פסוק בתהילים, שיר עברי וסיפור אישי, והכל היה נשזר אצלו בטבעיות מופלאה. רבים סברו שיכול היה להיות ראש ישיבה חשוב אילו בחר במסלול תורני קלאסי, אבל הוא בחר בדרך אחרת – תורה המחוברת לחיים, פועלת ומנהיגה אותם. הוא יכול היה לשבת שעות רבות בלימוד כמו מנותק מהעולם, ומיד לאחר מכן להתנער ולצאת ולפעול במרץ ובנחישות לאור המסקנות שהעלה לימודו.

אביא דוגמה אחת מיני רבות:

כותב חגי הוברמן בספרו על חנן: "בי"א בסיוון תשנ"א החל מבצע שלמה לעליית יהודי אתיופיה ארצה. חנן חש שהחלטת הממשלה שלא להעלות את בני הפלאשמורה יחד איתם היא בבחינת פיקוח נפש אמיתי המתיר חילול שבת. בליל שבת, פרשת נשא, התקשר חנן לראש הממשלה יצחק שמיר, ודרש להעלות

למטוס גם את אלפיים וחמש מאות בני הפלאשמורה שהמתינו בשדה התעופה. "אני מתקשר אליך למרות שהיום שבת", אמר חנן לשמיר "מדובר בפיקוח נפש. תן הוראה להעלות אותם למטוסים" שמיר דחה את הבקשה, למורת רוחו של חנן. בכ"ד אדר ב', 2 באפריל 1997 טס חנן לאדיס אבבה לביקור בן חמישה ימים בלוויית חברו אברהם נגוסה ששימש לו מתורגמן. בעקבות הדו"ח שחיבר ושיחתו עם בנימין נתניהו ראש הממשלה דאז ונתן שרנסקי הוחלט ביוני של אותה שנה להעלות את כל מי שהיה באותו מחנה אותו פגש באדיס אבבה. "הזדמן לידי מכתב שכתב חנן לאשתו רחל בטיסה חזרה מאתיופיה וכך הוא כותב: "חמשת הימים שביליתי עם שארית קהילת ביתא ישראל באדיס אבבה היו בשבילי חוויה מדהימה שלא חוויתי מעולם כמותה. לעמוד ביום שישי בסתם יום של חול בקרב כחמש מאות מבני העדה, אנשים נשים וטף בתוך בית כנסת רעוע מט לנפול. לראות את פניהם חרושות הסבל ואת ידיהם הפשוטות למודות העמל, ולשמע אותם קוראים מנהמת הלב מילה במילה "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" ותכף לכן בלחישה רועמת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הבזק אור של קידוש השם שעבר בכל העולמות והגיע עד כיסא הכבוד. והאזניים צללו למשמע "קדוש, קדוש, קדוש" בנעימה אתיופית מיוחדת הגבוהה מזמרת המלאכים דווקא מפני שבאה מעמק הבכא, מכיהם של בני נידחים של כנסת ישראל. באותה שעה מיוחדת במינה גמלה בי החלטה ודאית כאור, כי עלי לעשות כל אשר לאל ידי כדי לסייע בידם לעלות ארצה עוד השנה. וכי אמעל בתפקידי אם אסיח דעתי מקול הרינה והתכילה הזאת אשר שמעתי ולא אהיה שותף להגשמתו. אני מודע למכשולים הכבירים העומדים על הפרק בדמות אנשים קטנים השולטים על מערכות וממסד ואוזנם ערלה. אך בע"ה יכול נוכל להם והאמת תורה דרכה!"

כזה היה חנן, הוא לא אהב משרדים וחללים סגורים והשתדל 'לרדת לשטח' ולהכיר מקרוב. וכאשר עניין מסוים הרעיד את ליבו הפתוח, הוא נרתם אליו בכל מאודו בלהט, במסירות ובדבקות.

דוגמה זו מתארת היטב את דרכו. דרך תורת חיים. תורה שאין סתירה בין עומק הרוחני, לבין הפעולה בחיים מעשיים. תורה אמורה להאיר את החיים עצמם. עלינו להציע תורה כזו לתלמידינו - תורה היוצאת מבית מדרש לעשייה ציבורית, ושבה אליו. תורה המחזיקה כל העת את החיבור המכרה הזה בו החיים מעמיקים ומרחיבים את בית המדרש ובית המדרש מאיר ומרומם את החיים. חנן לא היה ראש ישיבה אלא הרבה יותר מזה - מורה דרך לדור שלם.

לעשותם

הסיפור המדהים על הצלת יהודי אתיופיה מראה לנו איך ללמוד תורה דרך הרגליים. התורה של חנן היא לא סתם טקסט רחוק בספר, אלא מצפן חי שמחבר אותנו ישר לחמלה, לעזרה, לצדק חברתי ולמעורבות. השיעור הגדול כאן הוא שהתורה קוראת לנו לפעול במציאות ולעשות טוב בעולם.

איך עושים את זה? במקום עוד שיעור עיוני רגיל, קחו את המקורות והספרים והפכו אותם לנקודת זינוק לפעילות בשטח. תנו לתלמידים לחקור בעיה חברתית אמיתית (כמו עזרה לקשישים, קליטת עלייה או סיוע לנזקקים) ולצאת ללמידה והיכרות עם האתגר והאנשים בדיוק כמו שחנן עשה באתיופיה.

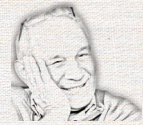

רגישות אנושית ויכולת להתרגש

אחד הדברים שנחרטו בי אצל חנן היה היכולת שלו להתרגש. בעולם ציבורי שבו אנשים רבים עוטים על עצמם שריון של ציניות או קשיחות, חנן נשאר אדם עם לב פתוח. ראיתי אותו מדבר ובוכה, מתרגש מתפילה של יהודים רחוקים, כואב את כאב גוש קטיף, נסער כאשר דיבר על עם ישראל ועל הקרעים שבתוכו. לא הייתה זו חולשה אלא עוצמה גדולה. הייתה בו היכולת להישאר אדם חי ופועם גם אחרי שנים של מאבקים ציבוריים ואכזבות. דווקא בעולם שנוטה לעיתים לציניות, הוא שמר על תמימות מסוימת – לא תמימות של חוסר הבנה, אלא של אדם שמאמין באמת בכוחה של רוח וביכולתו של הלב לגעת בלב אחר. ספרי התנ"ך היו שגורים על שפתי ושהיה מלמד, היה עוצם את עיניו ומצטט את פסוקי התנ"ך בע"פ. דומה היה לי באותה שעה, שהתחבר לא רק לתוכן המילים, או "לעומק פשוטו של מקרא" כדבריו, אלא גם למי שאמרם ראשונה. מכל ספרי התנ"ך אוהב היה חנן את ספר תהילים וכאשר היה מלמד פרק תהילים, נדמה שדוד המלך בכבודו ובעצמו עומד אחר כתליו ומאזין לשיעור. חנן הסביר שישנם ארבע דרגות בניגשים אל הספר: (א) אומרי תהילים ('תהילים זאגער'). (ב) לומדי תהילים. (ג) מתפללי תהילים. (ד) והדרגה הגבוהה ביותר - החיים תהילים. חנן היה מהמדרגה האחרונה. מי שידע לחבר תורה עם מעשה, תפילה עם עשיית חסד, פשטות הליכות עם מנהיגות אמיצה, ריאליסטיות עם כמיהה עזה לנשגב. חייו היו בחינת תהילים, שיר תהילה לה'.

בשיעוריו חורז היה חנן בשפתו העשירה והפיוטית, לשון מקרא ומשנה, תלמוד ומדרש, פיוטים וכרשנים, למדנות וחסידות, וגם היה מצטט שירה עברית מהעת החדשה, ספרות ואף ישראלית מדוברת. והיה יודע לצטט את הדברים על פה כקורא מתוך דף. והיו נשזרים כל אותן חוטי לשון לרקמה אחת, מרובת גוונים ושכבות. ובלילות שבת בישיבה, היה עוצם עיניו ומנגן ניגוני דבקות ודומה עלי אותה השעה ששרוי הוא בעולם הניגון.

אומרת התורה: "וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיָּהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל." (דברים לא יט) ומכאן שיש עניין להפוך את התורה לשיר. תורה של שיר היא תורה שלתיבות יש תווים, להלכות יש ניגונים. היא תורה היודעת את אמנות הרקמה ושזירת החלקים השונים והמגוונים. שירה המחברת את הלב והשכל, הכשט והסוד, הגוף והנשמה, זמרת הארץ ומזמור האדם. תורה ההופכת לשירת חיים. כזו הייתה תורת השיר של חנן ז"ל.

לעשותם

הסיפור הזה מזמין אותנו להביא לכיתה לא רק את הראש והשכל, אלא קודם כל את הלב והרגש. הניסיון של חנן להפוך את התורה ל"שירה", לתרגם חוקים והלכות לניגונים ורעיונות לפסוקי חיים כועמים מראה לנו דרך אחרת ללמידה. תורה שלומדים רק בשביל המבחן או בצורה מכנית לא באמת נוגעת בנפש ולא תעזור ברגעים קשים.

איך עושים את זה? שלבו בשיעורים שלכם מוזיקה, שירה, כתיבה יוצרת או אמנות פלסטית. עודדו את התלמידים למצוא את החיבור האישי והרגש שלהם לטקסטים הנלמדים, כדי שהידע יהפוך לחוויה פנימית מרגשת שהם ייקחו איתם הלאה בחיים.

"שרציתי להיות טוב"

"אם תשאלו אותי איך הייתי רוצה שיזכרו אותי, לא הייתי אומר שאני רוצה שיזכרו אותי כאדם צדיק או קדוש, כי לא הייתי כזה. גם לא הייתי רוצה שיזכרו אותי כאדם טוב, אני יודע כמה דברים שהיו אצלי לא טובים. אם תוכלו לזכור אותי במשהו, תזכרו אותי בדבר אחד - שרציתי להיות טוב".

את השיח הזה שבין רב השוכב על ערש דווי לתלמידיו, סיפר חנן פורת ז"ל כתשובה למראיין באחד הראיונות האחרונים בחייו והוסיף: "על זה אני יכול לומר בלב שלם - רציתי להיות טוב. מה צריך לומר יותר?"

בכל פעם שאני חוזר למשפט הזה אני מתפעל מחדש מן הפשטות והענווה שבו. אדם שפעל גדולות ונצורות והשפיע על דור שלם אינו מבקש שיזכרו את הישגיו, אלא את עצם הרצון להיות טוב.

ואולי דווקא שם הייתה גדולתו האמיתית. לא בתחושת שלמות או צדקות, אלא בתנועה המתמדת של בקשת הטוב – ביחס לאנשים, בנאמנות לדרך, וביכולת להמשיך לפעול גם מתוך כאב ואכזבה. אחד המפעלים הגדולים עליהם טרח חנן רבות בשנות חייו האחרונות היה מפעל הצדקה העצום שהקים: 'אורות חסד'

המשפט המרגש והמסכם של חנן, "שרציתי להיות טוב" מוריד מאיתנו את הלחץ להיות מושלמים, ומזכיר לנו מה שבאמת חשוב: הרצון, הכוונה והניסיון היומיומי להשתפר. זו גישה מעצימה שמלמדת שגבורה מוסרית היא לא רק מעשים היסטוריים חד פעמיים, אלא המון בחירות קטנות וטובות שאנחנו עושים בכל יום מחדש.

איך עושים את זה? שחררו קצת את הלחץ מציונים ומבחנים, והתמקדו בתהליכי שיפור ולמידה מהדרך. עודדו את התלמידים לעשות מעשי חסד קטנים, שקטים וכשוטים בכיתה או בבית (לעזור לחבר, להגיד מילה טובה), מתוך הבנה שהרצון החוזר לעשות טוב הוא זה שבונה ומעצב את האופי שלנו בסופו של דבר.

סיכום

העליתי כאן רק מעט קווים בולטים באישיותו הגדולה של חנן שהשפיע עלי עמוקות. מודה שיש בי געגוע ליכולות להחזיק יחד אמונה גדולה ואנושיות פשוטה. אידיאלים בוערים לצד עדינות נפש. מאבק עיקש על ערכים לצד אהבת ישראל עמוקה. חנן הותיר אחריו יישובים, מוסדות ותלמידים בכל רחבי הארץ. אבל נדמה לי שהמורשת העמוקה ביותר שלו נמצאת דווקא ברושם שהותיר בלבבות של אנשים שפגשו אותו והתברכו מאורו הגדול. בעיני ראוי עד מאוד שהדור הצעיר שלא הכיר את דמותו ילמד עליו, על דרכו, על מעלותיו ובעיקר את תורתו תורת החיים. אומר שיר השירים "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך על משכנות הרעים." (שיר השירים א, ח) בכל עת שנבוכים אנו או שאובדת לנו דרכנו חשוב לשוב אל אותם רועים גדולים וללמוד מהם את הדרך לאורה נלך.

